

QR. 532, 28

B. m. II

II C
106

PROVERBIA
QVAEDAM
AB ABUSIONE VINDICANS
ACTVM ORATORIVM
INCRASTINVM DIEM
HORA LOCOQVE
INFRA INDICATIS
HABENDVM

INDICIT

M. IO. GEORG. Schulze,
SCHOLAE CATHEDRALIS
RECTOR.

NVMBV^RGI

LITTERIS BOEOGELIANIS.

BIBLIOTHECA
PONICKAVIANA

*

*

*

quemadmodum nihil tam bene tamque sapienter dici potest, quod non in peruersum rapiatur sensum: ita proueria praecipue, quae vel ex diuini-
oribus litteris sunt depromta, vel a sapientioribus hominibus adhibita, huic calamitati sunt obnoxia, quippe quibus vulgus profanum et imperitum, ad mores suos corruptos nefarie defendendos, turpiter abuti solet. Operae itaque me facturum pretium, existimo, si, ex innumera * illo-
rum segete, pauca quaedam in medium adferam, vt ex illis appareat, me nihil scripsisse, quoda veritate sit alienum.

* De hoc argumento egerunt AHASVERVS FRITSCHIVS, GERBER et summe venerandus SCHAMELIVS noster in *prouerbiis latinis*.

Atque vt inde incipiam, quis est adeo hospes ac peregrinus in diuini-
oribus litteris, qui nesciat, Christi legatum, Paullum, non * Ephesii solum, sed et omnibus christianis hominibus au-
rem esse suaforemque, vt *tempori inseruiant*. Graecum verbum
significantius est, in quo latet similitudo, petita a mercatoribus,
qui, nulla habita ratione sumtuum laborisque, optimas quasque
merces sibi comparant, quibus quaestum facere possint. Vult
itaque apostolus christianos homines accuratissimam habere ra-
tionem temporis, atque illud collocare in iis rebus, quibus sa-
lus non tam corporis, quam ipsius animae continetur. In quem
vero sensum rapiunt haec verba illi, qui, cum Christi nomine
gaudeant, eius tamen exemplum sequi nolunt? in tam per-
uersum, vt nihil possit esse peruersius. Sibi enim persuadent,
hoc demum esse inseruire tempori, si eius, quo viuunt, tem-
poris moribus totos se conforment, ea profitentes sacra, quae
primaria habentur illo, quo degunt, loco, vtentes etiam cultu
corporis, qui sua aetate omnium consuetudine receptus est.
Im-

Imo eo procedunt audaciae, vt dicant, se premere vestigia Paulli, adfirmantis, ** *se quibusuis quiduis fuisse*, ad voluntatem cuiusque se componentis, vt gratiam omnium captent et aucupentur. Vt adeo in illos quadret definitio sacerdotis e familia Iesu, quam celeberrimus ille morum doctor, Busenbaumius, dedit: Iesuita est omnis homo. Quid vero tandem est diuinis dictis nefarie abuti, et illa in pessimum torquere sensum, si hoc non est?

* In epistola ad eos scripta c. V. 16. ** I. Cor. VII II. 22.

Idem, qui secus viuunt, quam christiani nominis ratio requirit ac postulat, cum mores imitantur eorum, inter quos versantur, aut cum astutos fallacesque homines fraudibus circumscribere non erubescunt, se causam suam melius perorare non posse existimant, quam si adlegent prouerbia illa: *Cretiza cum Cretensi, et vulpinare cum vulpe*. Sed isti falsi nominis christiani homines memores esse debebant praecepti apostoli, quo illis vult, * *ne similes se huic saeculo praestent*. Constat autem, per saeculum intelligi mores saeculi corruptos, seu receptam viuendi consuetudinem. Qui itaque saeculo vult esse similis, vt prauos eius mores referat, ille in grauisimam incurret poenam, et ** cum securis et improbis hominibus ad inferos damnabitur. Neque licet christianis hominibus vicem reddere mendacibus et ad fraudem compositis hominibus mentiendo fallendoque: neque enim alterius flagitium nobis, idem patrantibus, patrociniatur, sed par est, vt recte agendo alterum a peccando deterreamus. Quod vero ad ipsa prouerbia attinet, habet quidem illa Erasmus in chiliadibus suis; *** tantum vero abest, vt veluti praecepta fuerint proposita, vt potius ex factis enarratis manauerint eorum, quibus non fuit religioni cum fraudulentis fraudibus, cum fallacibus astu doloque certare.

* Rom. XII. 2. ** I. Cor. XI. 22. *** chiliadis I. cent. II. n. 28. 29.

Eidem abusione obnoxium est tritum illud prouerbum, quo *durum telum necessitas dicitur, aduersum quam, ne dii quidem resistant*

(2

stant. Homines enim, qui vitae morumque integritatem in minimis ponunt, cum officio suo non funguntur, aut peccatis se obstringunt, dicunt, se necessitate coactos, aliter facere non potuisse. Multi profecto sunt, qui, cum dies festos, quos summa animi religione celebrare debebant, rebus friuolis peragendis inpendunt, satis se excusatos, putent, si dicant, se, urgente necessitate, non potuisse non tempus, Deo sacrum, sibi vindicare. Alii cum preces, pro eo ac par est, Deo non adhibent satis purgatos se, existimant, si necessitatem, tamquam causam, cur id facere omiserint, interserant. Imo sunt, qui, cum mendacii furrique se alligant, a necessitate petant patrocinium. Quid? quod illi, qui cum bona sua abliguriuerunt, et stipem ostentim mendicant, ut se suosque alere possint, necessitatem instituto suo minime probando praetendunt, adfirmantes, se inuitos, ad miserimum hoc uitae genus amplectendum, fuisse impulsos. Hos vero omnes eorumque excusationem, a necessitate petitam, refutat Paullus, cum negat, * *quidquam mali faciendum, ut inde eueniat bonum.* Interim prouerbio huic sua constat veritas, neque de illo sumitur supplicium, ** qui demonstrare potest, se, necessitate coactum, alterum occidisse, inuentem, ne ab illo occideretur. Vtrum vero liceat mentiri, urgente necessitate, de eo in vtramque sententiam disputat PICTETVS. *** Nemini autem licere furari ex necessitate, cum non in statu naturali, sed ciuili viuamus, et auxilio magistratus quisque vitae praesidia consequi possit, ut illi necesse non sit, alienas res furtim subtrahere, et furtiuus, quod dicitur, pasci cibus, demonstrat KESLERVS. ****

* Rom. III. 8. ** in ethica christiana. I. III. p. 728. *** I. c. I. XIII. p. 301. **** cas. consc. c. LVIII. p. 330.

Quis porro est ita rerum omnium ignarus, qui nesciat, quam nefarie abutantur scelerati homines illis prouerbis, quibus quisque suos pati manes dicimur, et sine vitis nemo nasci, optimusque esse ille prohibetur, qui minimis orgeatur. Verum quidem est peccandi libidinem omnibus innatam esse hominibus, quae etiam sanctissimos sollicitat et in delicta praecipitat, neque finit

eos

eos constantem semper inoffensumque virtutis cursum retinere; magna tamen datur differentia inter peccatum habere et peccatum facere, * vt diuinæ loquuntur litteræ, inter pios homines, qui cum sentiunt, se deliquisse, statim, mutato consilio, ad frugem, et, cum Deo in gratiam, redeunt, et inter impios, quibus non est religioni peccatis se obstringere atrocissimis, et in omni coeno voluptatis libidinisque volutari. Vt adeo hi frustra, pro se defendendis, hoc prouerbium allegent, existimantes, neminem haberi posse eximium, *si suos quisque patiamur manes, et nemo sine vitiis, in hac rerum vniuersitate, reperiatur.*

* 1. Ioh. II. 8.

Eodem plane consilio flagitiis suis praetendunt defendendis homines, malis moribus praediti, hoc prouerbium, quo *sua quemque trahere voluptas* perhibetur. Putant enim, inde consequi, vt sibi non vertatur vitio, quod voluptatibus sint dediti, cum nemo sit, quin, pro diuersitate indolis, diuersam quoque confectetur voluptatem. Sed scire isti homines debebant, magnum dari discrimen inter voluptates, quarum aliae cum honestate sunt coniunctæ, et propterea innocuae licitæque; aliae ab honestate remotæ, et ideo prohibitæ et beluis digniores, quam hominibus. Quemadmodum igitur nemo reprehendi iure potest, qui se oblectat cum Musis, qui fidium cantu non aures magis, quam animum demulcet, qui in prata hortosque exspatiatus, oculos viriditate graminis herbarumque pascit, naresque suauissimo odore, qui ex floribus efflatur, recreat: sic illi impuris se manciant voluptatibus, qui carnis oculorumque cupiditati et vitæ arrogantiae toti sunt immersi. Inprimis hoc prouerbio se defendunt eunt, qui eiusmodi vitæ genus elegerunt, quod quidem est quaestuosum, cum turpitudine vero ac dedecore coniunctum. Sed hi debuisent se ipsi in consilium adhibere, aut si ipsi hebetioris sunt ingenii, alios perspicaciores homines, atque eorum suasu eiusmodi vitæ rationem ingredi, quam persequentes et DEO grati et hominibus accepti esse potuissent.

Quanta vis sit consuetudinis in vtramque partem, declarat illud prouerbum, quo *consuetudo in ipsam naturam abire* dicitur. Atque hoc prouerbio abutuntur homines ad causam suam, eamque pessimam, bene scilicet praeclareque perorandam, cum dicunt, consuetudinem male agendi ita infedis in animis suis et inueterauisse, vt illam, omni licet adhibito studio, deponere non possint. Verum his verbis causam suam non defendunt, sed produunt. Primo enim ipsi profecto commiserunt, vt peccandi consuetudo in alteram veluti naturam ipsis abiret. Id quod suo confirmant exemplo illi, qui simul ac os aperiunt, omnes statim diras et execrationes euomunt. Eiusmodi profecto homines debuissent peccatum, tamquam malum hospitem, primo statim die animis suis expellere, neque illi ibidem diutius manendi veniam dare. Deinde peccandi consuetudo non ita comparata est, vt profusus non mutari possit; quamquam negari non possit, magnum studium ac pertinacem laborem, ad illud perficiendum, requiri. Accedit, quod spiritus sanctus genio infernali longe est potentior. Quemadmodum igitur huius instinctu malis moribus adfueti sunt: ita illius auxilio, si illud sibi votis nuncupatis experant, in desuetudinem peccata in se admittendi tandem peruenient. Cum autem homines isti nullum laborem detrectent, nullas molestias subterfugiant, vt opes caducas et fluxas consequantur: cur non elaborent potius in iis rebus, quarum intermissio aeternum exitium, executio aeternam salutem iis pollicetur?

Ad fine huic prouerbio illud est, quo iubemur nos *conformare rationi uiuendi, quae in eo, in quo versamur, loco obtinet*. Quod cum veritate consentit, si sermo est, de rebus indifferentibus, quas Graeci *ἀδιαφοροῦς* appellant. Id quod Augustinus suo confirmat exemplo: Ambrosio enim scribens de ieiunio die sabbathi instituendo: *Cum Romam, inquit, venio, ieiunio sabbato; Cum hic, scilicet Mediolani sum, non ieiuno*. Cuius sententia accurate conuenit cum versu illo, ipsa vetustate venera-

ra-

rabili: *ſi fueris Romae; romano uiuio more.* Sed profani homines longius progrediuntur, putantes, ſe impiam etiam uiuendi rationem regionis ac urbis, in qua ſe tenent, iure meritoque imitari poſſe, ita ut, ſi Sodomae uixerint, non ſit, cur ſodomiticum illud ac deteſtabile flagitium committere erubeſcant. Sed illi in errore verſantur craſſiſſimo: neque enim ad regionis locique uiuendi conſuetudinem, ſed ad diuinæ legis præſcriptum, vitam ac mores componere debemus. Vnde factum, ut * polypi indolem induere, Theognis iuſſerit, Phocylides uetuerit, homines: quoniam ille de prudentia expectanda præcipit, hic de fugienda calliditate loquitur.

* *VITVS AMMERBACHIVS in Phocylidem. p. 84.*

Temperare mihi tandem non poſſum, quin mentionem hic faciam illius prouerbii, quod adfirmat, *cogitationis poenam neminem luere.* Eſt enim in foro humano illud ualet, in quo nihil poena dignum putatur, niſi quod in actum erumpit: in foro tamen diuino locum non inuenit, in quo cogitationes etiam ſub cenſuram uocantur. Teſtis enim eſt ipſe ſeruator noſter, * *ex corde procedere malas cogitationes.* In uadimonio autem illo tremendo, quod, nouiſſimo die, omnibus hominibus erit obeundum, non ſolum facta, ſed et uerba, imo cogitationes, quas in hac uita homines impune abſtulerunt, in lucem protrahentur, earumque poenam iuſtiſſimo iudici dabunt grauiſſimam, qui illis animum inquinarunt. Quod qui ſecum perpendit, ille facile intelligit, cogitationum etiam habendam eſſe rationem, neque illis indulgendum, quoniam iisdem non leuis committi poteſt noxa.

* *Matth. XV. 19.*

Ex quibus omnibus liquido apparet, prouerbia, quibus homines tantopere delectantur, curatius eſſe interpretanda, ne in peruerſum rapiantur ſenſum ab iis, qui id agunt ſedulo, ut corruptos ſuos mores, auxilio adagiorum, excuſent. Quis enim eſt, qui non utroque, quod dicitur, pollice probet illud, omnium ore tritum, prouerbum, quo *quisque fortunæ ſuæ*

AK II. 106 X 313 4177

suae faber esse perhibetur, ac moribus suis sibi eam fingere. Nisi vero clarius exponatur, facile quis adduci potest, ut credat, diuinam providentiam res humanas non administrare, neque opus esse, ut quis, ad stabiliendam fortunam suam, summi ac praepotentis Dei auxilium omnibus precibus experat. Facile etiam fieri potest, ut ille, qui huic proverbio subscribit, sibi temere ac falso persuadeat, pios homines, quibus Deus prae impiis varias calamitates immittere solet, sibi ipsos hoc malum accersuisse.

Haec et plura alia in medium adferet

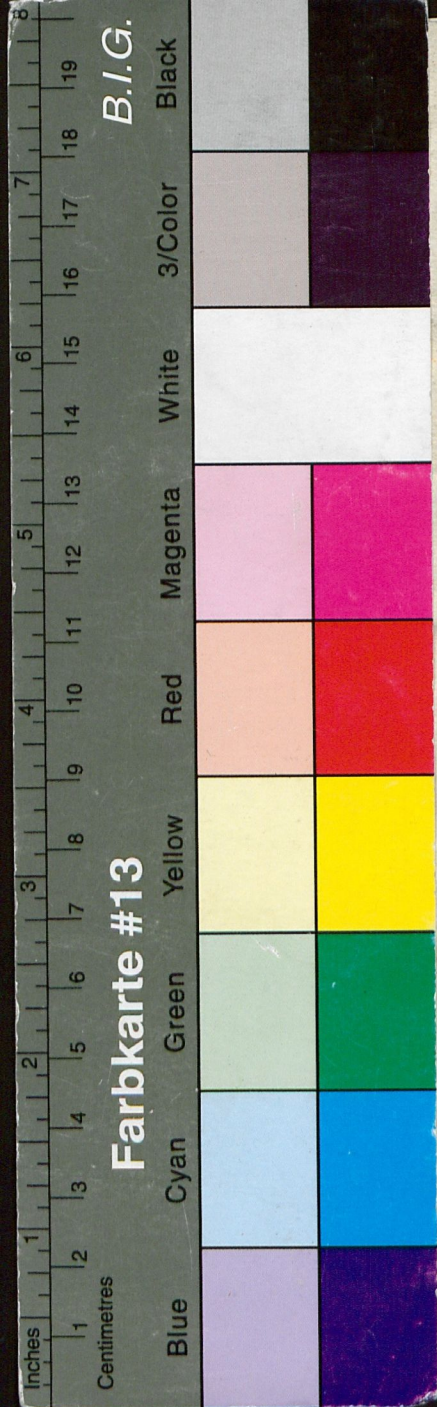
IO. CHRISTOPHORVS SCHMIEDIVS, *Ostfelda Misn.* cui nomen ipsum hoc negotium dedisse videtur, ut hoc proverbium, sub suum ex schola nostra cathedrali discessum, ab abusione vindicet. Qui ut in posterum sibi fingat fortunam, hoc est, quod omnes, quibus usus est, praeceptores vno ore, atque consensu illi apprecantur. Eadem vota pro illo nuncupant condiscipuli, quorum voluntatis interpretes,

IO. ANDREAS ADLERS, *Numburg. Misnicus,* versibus germanicis bene illi ominabitur. Quod reliquum est, SUMME REVERENDOS CAPITVLI NUMBURGENSIS CANONICOS, DOMINOS NOSTROS GRATIOSISSIMOS, omnesque, qui illis navant operam, sacrorum praecipue antistites, et quicumque mansuetioribus Musis fauent, demisse, officiose ac peramanter rogatos volo, ut cras, Deo dante, sua praesentia hunc actum oratorium illustrem reddere, et his declamatoribus exigui temporis attentionem praebere dignentur. Dicendi initium fiet hora X. audita. P. P. Numburgi die xxii. mensis Septembris A. O. R. CIO IO CCXXXK.

*

*

*

B.I.G.

Farbkarte #13

QR. 532,28

B. m. II

HC
106

PROVERBIA
QVAEDAM
AB ABVSIONE VINDICANS

ACTVM ORATORIVM
INCRASTINVM DIEM
HORA LOCOQVE
INFRA INDICATIS
HABENDVM

INDICIT

M. IO. GEORG. Schulze,
SCHOLAE CATHEDRALIS
RECTOR.

NVMBV RGI
LITTERIS BOSOGELIANIS.

BIBLIOTHECA
PONICKAVIANA

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE
(SAALE)